

Samenwerking en governance voor interoperabiliteit in grensoverschrijdende digitale transacties

Aanleiding

Europese initiatieven zetten volop in op het versterken van de concurrentiekracht. Een belangrijke pijler daarvoor is de ontwikkeling van een digitale interne markt. De EU Data Spaces beogen de ontwikkeling van nieuwe datagestuurde producten en diensten en de data-economie in de EU bevorderen. Nieuwe regelgeving zoals de Data Governance Act, de Data Act, de European Digital Identity Regulation (eIDAS 2.0) en de Interoperable Europe Act moet data-uitwisseling en digitale diensten over landsgrenzen heen makkelijker maken. Tegelijk ontstaan in diverse sectoren initiatieven voor datadeling. In Nederland werken bijvoorbeeld logistieke partijen samen in BDI, de maakindustrie in SCSN, de bouw in DSGO, de zorg in MedMij en HealthRI, de vastgoedsector in HDN en Zorgeloos Vastgoed. Deze beweging wordt ondersteund door organisaties als het Europese Data Spaces Support Centre en het Nederlandse Centre of Excellence for Data Sharing & Cloud.

De rode draad: al deze inspanningen richten zich op de onderliggende uitdaging van interoperabiliteit van data.

In dit document

Eerst leggen we uit wat interoperabiliteit is en waarom dit belangrijk is. Dan wordt stilgestaan bij diverse partijen en rollen, zoals de rol van Schema Providers en de standaardisatie van gegevensmodellen. En het vraagstuk hoe fragmentatie daarbij voorkomen kan worden. Tot slot volgt een beschrijving van welke acties door stakeholders nu nodig zijn, met daarbij als oproep om in gezamenlijkheid de interoperabiliteit van bedrijfsgegevens werkelijkheid te gaan maken.

Belang van interoperabiliteit (meer dan techniek)

Interoperabiliteit is de mate waarin systemen, organisaties en juridische kaders effectief kunnen communiceren en samenwerken. Het omvat meerdere dimensies:

- **Technische interoperabiliteit:** compatibiliteit van systemen, standaarden en protocollen.
- **Semantische interoperabiliteit:** gedeelde betekenis en interpretatie van gegevens (begrippen hebben overal dezelfde definitie).
- **Juridische interoperabiliteit:** harmonisatie van wetgeving en kaders, zodat organisatie en systemen die onderworpen zijn aan verschillende juridische regimes kunnen samenwerken.
- **Governance-interoperabiliteit:** afstemming in samenwerkingsmodellen, verantwoordelijkheden en beleid tussen partijen.

Een manier om interoperabiliteit te begrijpen is door het te vergelijken met communicatie tussen mensen. De technische infrastructuur, zoals protocollen, beveiligingskaders en digitale identiteitsmiddelen, kun je zien als het communicatienetwerk: telefoons, internetverbindingen, videoplatforms. Dankzij deze infrastructuur kunnen partijen elkaar bereiken, data versturen en ontvangen.

Zonder dit netwerk is communicatie onmogelijk – dat is de technische interoperabiliteit. Maar bereik alleen is niet genoeg. Als twee mensen een gesprek voeren maar ieder in een andere taal spreekt, of als ze dezelfde woorden gebruiken met verschillende betekenissen, dan ontstaat er miscommunicatie ondanks dat de lijn technisch perfect is. Zo werkt het ook met data-uitwisseling: gegevens kunnen technisch feilloos worden verstuurd, maar als ze in een andere semantische of juridische context worden geïnterpreteerd, gaat de betekenis verloren. Een "bedrijfsadres" dat voor partij A een postadres is, maar voor partij B een vestigingsadres betekent. Een "certificaat" dat in de ene sector juridische verplichtingen met zich meebrengt, terwijl het in een andere slechts een informele aanduiding is. In zulke gevallen spreken partijen wel met elkaar, maar verstaan ze elkaar niet. De uitwisseling vindt plaats, maar de boodschap is onduidelijk of wordt verkeerd begrepen. Gevolg: vertraging, wantrouwen of onbruikbare data.

Daarom is het essentieel dat we niet alleen investeren in de digitale netwerken (de technische kant), maar ook in het afstemmen van de taal en betekenis van de data die we uitwisselen. Dat vraagt om semantische standaarden: een gedeeld vocabulaire met heldere definities, en om juridische afspraken die zorgen dat een gegeven overal hetzelfde betekent. Alleen dan spreken we echt dezelfde taal en wordt digitale samenwerking grensoverschrijdend effectief.

Om interoperabiliteit op al deze fronten te verbeteren, volstaan technische oplossingen alleen niet, er is ook aandacht nodig voor samenwerking en afspraken (governance). Precies daar richten de recente Europese wetten zich op:

- **Data Governance Act (DGA):** Introduceert mechanismen om het vertrouwen in data-delings te vergroten en de beschikbaarheid van data over sectoren heen te verbeteren. Zo ontstaan kaders voor het delen van gegevens tussen organisaties en sectoren, onder andere via data-intermediairs en data-altruïsme.
- **Data Act:** erop gericht om gegevens toegankelijker en bruikbaar te maken, een concurrerende datamarkt te bevorderen en datagestuurde innovatie te bevorderen.
- **European Digital Identity Regulation (eIDAS 2.0):** Actualiseert het eIDAS-regelgevingskader voor digitale identiteit en vertrouwensdiensten. Bestaande EU-brede trust services worden verbeterd, en nieuwe diensten worden geïntroduceerd (bijvoorbeeld een gekwalificeerde digitale ledger en attestaties van attributen). Ook lanceert deze wet het concept van een European Digital Identity Wallet (EUDIW): een digitale portefeuille waarin burgers en bedrijven verificaties over zichzelf (attestaties) kunnen opslaan en delen. Voor bedrijven komt er een vergelijkbare legal entity wallet om geverifieerde bedrijfsinformatie te kunnen uitwisselen. In dit kader definieert eIDAS 2.0 ook de rol van "Schema Provider".
- **Interoperable Europe Act:** Biedt in 2024 een gemeenschappelijk kader voor interoperabiliteit in de publieke sector. Deze wet stimuleert dat overheidsorganisaties (en waar nodig bedrijven) grensoverschrijdend gaan samenwerken, zodat digitale diensten voor burgers en bedrijven naadloos functioneren, zelfs als meerdere EU-landen erbij betrokken zijn.

Schema Providers en standaardisatie van gegevensmodellen

Met name de European Digital Identity-wet (eIDAS 2.0) benadrukt het belang van gestandaardiseerde gegevensschema's. In het voorstel wordt een nieuwe actor geïntroduceerd: de Schema Provider. Een Schema Provider ontwikkelt, onderhoudt en beheert gemeenschappelijke datamodellen (schema's) die gebruikt worden voor digitale identiteiten, transacties en data-uitwisseling. Dit werk omvat drie belangrijke taken:

- **Semantische standaardisatie:** zorgen dat data-elementen overal dezelfde betekenis hebben (eenheid van begrippen).
- **Juridische vertaling:** borgen dat die semantiek klopt met wet- en regelgeving (juridisch juiste interpretatie van data).
- **Technische definiëring:** vastleggen hoe data technisch wordt vormgegeven en uitgewisseld (formaten, protocollen, etc.).

Door Schema Providers in te zetten, voorkom je dat elke organisatie of sector zelf het wiel moet uitvinden voor datamodellen. Een goed gestandaardiseerd schema zorgt ervoor dat, wanneer bijvoorbeeld gegevens middels een eIDAS-digital wallet worden gedeeld, de structuur en betekenis van die gegevens overal in Europa begrepen en vertrouwd worden.

Maar: één enkele Schema Provider lost niet alles op. Waarschijnlijk zullen er meerdere Schema Providers ontstaan, voor verschillende domeinen of regio's. Hier ontstaat een nieuwe uitdaging: als iedere Schema Provider zijn eigen schema's maakt, is er risico op inconsistentie of misinterpretatie tussen die schema's. Met andere woorden, schema's van verschillende providers zouden op generieke onderdelen van elkaar kunnen afwijken, wat de interoperabiliteit ondermijnt.

Schema Aggregator: oplossing voor fragmentatie

Hoe zorgen we voor één taal terwijl meerdere schema-aanbieders actief zijn? Daar komt het concept Schema Aggregator om de hoek kijken. Een Schema Aggregator fungeert als een overkoepelende standaardisatielaag bovenop verschillende Schema Providers. Deze aggregator maakt sectoroverstijgende afspraken over de generieke onderdelen die in meerdere schema's terugkomen. Zo kunnen alle providers tenminste voor de basistermen dezelfde semantiek en structuur hanteren. Dit voorkomt fragmentatie en vertaalt zich in universele begrippen over sectorgrenzen heen.

Dringendheid: waarom nú actie nodig is

We staan aan de vooravond van brede implementatie van digitale identiteitswallets, datasoevereiniteit-initiatieven en data-uitwisseling in tal van sectoren. Als we nu geen afspraken maken over gezamenlijke standaarden en governance, dan zullen verschillende partijen ieder hun eigen schema's ontwikkelen. Later zullen we die schema's alsnog aan elkaar moeten knopen of van partijen eisen dat ze hun data-modellen achteraf aanpassen. Beide scenario's zijn omslachtig, duur en remmen de schaalbaarheid van interoperabiliteit.

Belangrijke stappen die nu moeten worden gezet, zijn onder andere:

- Gezamenlijke governance-afspraken tussen schema-aanbieders.
- Semantische afspraken over domeinen heen.
- Processen voor continue afstemming.

Oproep tot actie: samen aan de slag

Om interoperabiliteit van bedrijfsgegevens werkelijkheid te maken, zullen verschillende groepen nu in beweging moeten komen. Hieronder een aantal oproepen aan de belangrijkste stakeholders:

- **Uitgevende instanties (Issuers):** Organisaties die bedrijfsinformatie uitgeven, zoals de Kamer van Koophandel, Kadaster en andere publieke uitvoeringsorganisaties, notarissen, banken en certificeringsinstanties: *Werk samen aan een gedeelde betekenis van jullie gegevens.* Stem definities van bedrijfskerngegevens op elkaar af en leg gezamenlijk de **juridische status** van elk attribuut vast. Bijvoorbeeld: wat houdt een “bedrijfsregistratie” precies in en welke rechten vloeien daaruit voort? Door dit soort vragen onderling en met andere sectoren te beantwoorden, ontstaat een set basisafspraken voor zakelijke credentials waarop iedereen kan vertrouwen.
- **Afnemende partijen (Relying Parties):** Bedrijven en overheden die de digitale bedrijfsgegevens gaan opvragen en gebruiken (bijvoorbeeld banken die kredietinformatie checken, opdrachtgevers die certificaten eisen, overheden die vergunningaanvragen behandelen): *Denk vooruit over welke informatie jullie echt nodig hebben in digitale bewijsstukken, en help die te standaardiseren.* Door als afnemers vroeg aan te geven welke minimale set aan gegevens in een *basis credential* moet staan, kunnen issuers en standaardisatiegroepen daarmee rekening houden. Dit voorkomt een wildgroei aan losse bewijzen voor elk proces of taak, iets wat uiteindelijk ook jullie interne processen efficiënter maakt. Houd daarbij oog voor de eindgebruiker: ondernemers willen graag overzichtelijke informatiesets in hun wallet in plaats van tientallen versnipperde kaartjes. Als relying parties samen duidelijke eisen formuleren, ontstaat er vanzelf een **gebruikersvriendelijke en consistente set van bedrijfscredentials.**
- **Beleidsmakers en overheid:** Beleidsmedewerkers en regelgevende instanties: *Faciliteer en structureer het speelveld, zonder alles dicht te regelen.* Jullie kunnen de randvoorwaarden scheppen waarin interoperabiliteit gedijt bijvoorbeeld door een nationaal kader of roadmap voor datastandaarden te publiceren, of door een partij als schema-aggregator te erkennen en te ondersteunen. Stimuleer dat publieke en private partijen om de tafel gaan (desnoods initieert de overheid die tafelsessies) en zorg voor aansluiting bij Europese ontwikkelingen. Probeer echter te voorkomen dat van bovenaf tot in detail voorgeschreven wordt welke data-elementen hoe moeten worden genoemd; laat dat over aan de samenwerking tussen experts uit het veld. *Kortom: geef richting, maak middelen vrij, maar behoud een open aanpak.* Zo kan de beweging organisch groeien met genoeg snelheid én draagvlak.
- **Standaardisatie- en dataspace-initiatieven:** Organisaties en consortia die nu al standaarden binnen sectoren ontwikkelen (bijv. NEN, sectorale coalities,

data space pilots): *Sluit je aan bij de cross-sectorale harmonisatie en neem generieke elementen op in jullie standaarden.* Jullie expertise is waardevol om de juiste balans te vinden tussen sectorspecifieke details en generieke overeenstemming. Door actief mee te doen in het schema-aggregatieproces, voorkomen we duplicatie van werk en zorgen we dat sectorale standaarden straks soepel op elkaar aansluiten. Gebruik het momentum om *horizontale afspraken in jullie eigen initiatieven te integreren* – zodat elke nieuwe standaard direct compatibel is met de rest.

- **Wallet- en technologieproviders:** Bedrijven die de digitale identiteitswallets en onderliggende infrastructuur bouwen: Realiseer je dat *de semantiek niet door technologieproviders zelf opgelost hoeft te worden.* Jullie focus ligt op het aanbieden van betrouwbare, gebruiksvriendelijke wallets en integraties. Vertrouw erop dat de inhoud vanuit gezamenlijke afspraken wordt aangeleverd. Uiteraard is het belangrijk dat jullie oplossingen **ruimte bieden voor standaarden** bijvoorbeeld door ondersteuning van gestandaardiseerde schema's en interfaces. Met daarin privacy beschermende technieken voor het delen van selecties uit generieke gegevenssets. En creëer adaptieve oplossingen, zodat als sectoren ergens overeenstemming over bereiken, dit technisch meteen toepasbaar is. Kortom jullie hoeven niet zelf te bepalen wat een bepaald attribuut inhoudelijk betekent. Laat dat over aan de domeinexperts en ondersteun hun werk en mogelijkheden door open standaarden te omarmen.

Conclusie en aanbeveling

Interoperabiliteit is de sleutel tot succesvolle digitale transformatie over sector- en landsgrenzen heen. Techniek alleen is niet voldoende, vooral semantische afstemming en goede governance moeten nu worden geregeld om te voorkomen dat we later tegen muurhoge barrières aanlopen.

Als sector brede gemeenschap van beleidsmakers, overheidsorganisaties, standaardisatie-instellingen, tech-aanbieders en bedrijven doen we er verstandig aan de handen ineen te slaan. Richt samen een neutrale governance in voor datastandaarden en spreek een gedeelde “taal” af voor data (semantiek) voordat individuele initiatieven alle kanten op groeien. Alleen door gezamenlijk de semantiek en juridische betekenis van data te organiseren, maken we digitale bedrijfsgegevens écht bruikbaar in Nederland én daarbuiten.

Company Passport roept beleidsmakers, sectorale organisaties, IT-architecten en juridische experts op om:

- Te participeren in het opzetten van een semantische standaardisatie laag.
- Samen te werken aan het definiëren van generieke attributen.

Neem contact op met Company Passport om bij te dragen aan een toekomstbestendige en interoperabele digitale infrastructuur in Nederland en Europa.

Company Passport biedt een **Trust Framework (TF)** dat gebruikmaakt van **eIDAS** om veilige en frictievrije interacties mogelijk te maken tussen bedrijven, consumenten en overheidsinstanties. Dit wordt onder meer gerealiseerd door de ontwikkeling van een gezamenlijk geharmoniseerde taxonomie en op elkaar afgestemde credential schema's.

Company Passport is een publiek private samenwerking. De missie van het TF is het bevorderen van **interoperabiliteit** over sectoren heen. Dit gebeurt door het hergebruik en de harmonisatie van erkende standaarden gericht op een set van gebruiksscenario's. Door taxonomieën samen te brengen en op elkaar af te stemmen, wordt een consistente toepassing in verschillende contexten mogelijk gemaakt. Het Company Passport schema is een samenhangende taxonomie die begrippen over ondernemingen eenduidig vastlegt en verbindt. Het maakt gebruik van internationale standaarden (zoals SKOS, SKOS-THES en SKOS-LEX) om betrouwbare, juridisch correcte informatie-uitwisseling mogelijk te maken tussen organisaties zoals banken, de Belastingdienst, de KVK en het notariaat.

Hoewel het TF aansluit bij bestaande Nederlandse en Europese juridische kaders, zal het zich ook blijven ontwikkelen om te voldoen aan de specifieke behoeften van het initiatief. Het Trust Framework blijft relevant door zich aan te passen aan nieuwe gebruiksscenario's en veranderende omstandigheden.